

Onder de titel *Metamorfoze* geeft het Bureau voor Conservering van Bibliotheekmateriaal, ondergebracht bij de Koninklijke Bibliotheek, uitvoering aan het Nationaal Programma voor Conservering van Bibliotheekmateriaal, een initiatief van het Ministerie van OCenW.

in dit nummer:

1
Papierversval op het witte doek

The Time Machine

2
Bijeenkomst *Metamorfoze 2*

De plannen voor 2001-2004

4
Utopia in het jaar 2000

Het archief van Franc van der Goes (1859-1939)

5
Een leven in 29 doosjes

Het archief van Johanna W.A. Naber (1859-1941)

6
Metamorfozen

Van Petits Metamorphoses en Metamorfoseprint

6
Eén miljoen opnames

Europese aanbesteding voor microverfilming

7
Nieuwe interieurs

Werken aan Metamorfoze

8
Snippers

Redactie

Dennis Schouten, Ingeborg Verheul
met bijdragen van:
Barbara de Goederen, Annette Mevis,
Huub Sanders

Metamorfoze Nieuws

ISSN 1387-084X, verschijnt 3x per jaar
Koninklijke Bibliotheek
Prins Willem-Alexanderhof 5
Postbus 90407, 2509 LK Den Haag
telefoon 070 314 03 73 / 070 314 04 25
fax 070 314 04 27
e-mail metamorfoze@kb.nl
website <http://www.kb.nl/metamorfoze>

Het eerste jaar van deze eeuw is tegelijk het laatste jaar van de eerste Metamorfozeperiode. Metamorfoze maakt zich op voor minimaal nóg eens vier jaar. Op 16 maart presenteerde de KB de plannen, zoals die zijn vervat in de subsidieaanvraag die bij het Ministerie van OCenW is ingediend. In deze nieuwsbrief een verslag. We beginnen met een wat verdere toekomst.

Papierversval op het witte doek

The Time machine

'Wat hebben jullie gedáán! Duizenden jaren van opbouw en wederopbouw. Jullie hebben het laten vergaan! Eeuwenlang zijn mensen voor hun idealen gestorven! Waarom? Opdat jullie kunnen zwemmen en spelen? Ik ga terug naar mijn eigen tijd en zal over deze miserabele en waardeloze toekomst zwijgen! Maar ik sterf tenminste tussen ménsen!'

Dood van een boek

Rod Taylor ging behoorlijk tekeer in zijn rol als tijdreiziger die in de toekomst geconfronteerd wordt met volledig verpulverde boeken en een vegeterende en lethargische samenleving zonder kennis en dynamiek. En hij legt een niet mis te verstaan verband tussen beide. Hij doet dat in de speelfilm *The Time Machine* onder regie van George Pal (1960) naar het beroemde verhaal van H.G. Wells, gepubliceerd in 1895. In de jaren zestig bestond zeker in de Verenigde Staten al de nodige bezorgdheid over het verval van het papier en dit besef was zelfs doorgedrongen in Hollywood. De scène waarin Taylor uit een stoffige boekenkast een boek pakt, dat ogenschijnlijk in goede staat verkeert, maar dat als hij het vervolgens openslaat in zijn handen volledig uit elkaar valt, is indringend in beeld gebracht en herinnert aan de beroemde foto *Death of a book* van Yoichi Okamoto.

'Dropped to pieces'

Wells zelf beschreef de scène in 1895 iets anders: 'Weldra ontdekte ik dat de bruine beschimmelde voddens de vergane resten van boeken waren. Zij hadden het lang geleden afgelegd ['dropped to pieces'] en van de druk was geen spoor meer te bekennen. Maar hier en daar lagen nog kromgetrokken planken en gearsten metalen boeksloten die voor zichzelf spraken. Ik werd diep getroffen door de geweldige werkverspilling waarvan deze sombere woestijn van rottend papier getuigde. Ik moet bekennen dat ik hoofdzakelijk aan het wetenschappelijk tijdschrift *Philosophical Transactions* dacht en aan mijn eigen zeventien verhandelingen over de fysische optica.' In deze vertaling van Lydia Belinfante zoals die voorkomt in de Prisma-pocket *De tijdmachine en andere verhalen* (1959) is een zin weggelaten. In het origineel staat na de passage over de planken en de boeksloten: 'Had I been a literary man I might, perhaps, have moralised on the futility of all ambition'. Onduidelijk is waarom deze zin ontbreekt. De Prisma-pockets werden wat omvang betreft aan een vrij strak regime onderworpen. Niet zelden werd er ingekort. Maar het kan ook zijn dat de weglating van deze wat moeilijke zin de leesbaarheid moest bevorderen voor het brede publiek waarop de reeks was gericht.

Confrontatie

Zoals dat vaak het geval is, wijkt het scenario van de speelfilm behoorlijk af van de originele tekst. In de film wordt de confrontatie tussen de ondernemende, naar kennis hongerende hoofdpersoon met de totale onverschilligheid van de toekomstige aardbewoners breed uitgemeten. Het laten vergaan van de dragers van die kennis, boeken, neemt hij hen het meest kwalijk. In het originele verhaal komt deze confrontatie helemaal niet voor. In een verlaten gebouw vindt de tijdreiziger een oude verlaten bibliotheek, en bij zichzelf bepeinst hij de vergankelijkheid van kennis en ambitie. Geheel in de geest van het fin-de-siècle.

In de jaren zestig regeerde het positivisme. De wereld werd steeds beter. Wetenschap en techniek waren de pijlers waarop de vooruitgang rustte en boeken en tijdschriften waren de

dragers daarvan. De wijze waarop *The Time Machine* werd verfilmd, sloot daarbij aan.

Correctie-robot

Dat elektronische media het papier als informatiedrager zouden kunnen gaan vervangen, was blijkbaar een concept dat noch in 1895, noch in 1960 denkbaar was.

Toekomstfantasieën komen nooit helemaal los van de verworvenheden van de eigen tijd. Gedurfd ver ging Isaac Asimov in een verhaal uit de jaren vijftig over een robot die perfecte correcties kon uitvoeren op een geschreven of gedrukt document. Let wel: een robot, een mensachtig stalen gevaarte, dat met pen in de hand kopij corrigeert. De spellingchecker van Word is dan wel niet onfeilbaar, maar toch een stuk handiger.

Dennis Schouten



Cover videoband

Bijeenkomst Metamorfoze 2

De plannen voor 2001-2004

Op 16 maart vond in de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag een informatiemiddag plaats, die was gewijd aan de plannen voor Metamorfoze 2001-2004. Deze bijeenkomst was bestemd voor bibliothecarissen, collectiebeheerders, projectleiders en andere belangstellenden. Zo waren ook vertegenwoordigers van de Beoordelingscommissie Metamorfoze en het Nationaal Bibliotheek Fonds aanwezig.

Plannen

Na een korte inleiding door de directeur-bibliothecaris van de KB, Wim van Drimmelen, zette projectleider Hans Jansen de plannen voor de komende vier jaar uiteen. De huidige opzet zal worden gehandhaafd en het programma zal worden uitgebreid met nieuwe activiteiten. Er zal worden voortgegaan met de conservering van de literaire collecties, maar daarnaast zal ook een begin worden gemaakt met de conservering van cultuurhistorisch belangrijke en internationaal waarde-

volle collecties, die inmiddels zijn geïnventariseerd en geprioriteerd. Gedrukte boeken uit de periodes 1840-1869 en 1900-1910 zullen op microfilm worden gezet in de KB, de UB Amsterdam en de UB Utrecht. Verder zullen de nog niet verfilmde landelijke dagbladen worden aangepakt.

Nieuwe onderdelen zijn de conservering van tijdschriften, digitalisering van een selectie uit het verfilmde materiaal op basis van de microfilms en grootschaliger massa-ontzuring.

Subsidie-aanvraag

Deze plannen zijn opgenomen in de subsidieaanvraag voor de voortzetting van Metamorfoze die de KB bij het Ministerie van OCenW in het kader van de cultuurnota heeft ingediend. De besluitvorming hierover moet nog plaatsvinden.

De inventariserende onderzoeken naar de cultuurhistorische en internationaal waardevolle collecties zijn van groot belang voor het ver-

volg van het programma. Het lag dan ook voor de hand dat hierop wat nader werd ingegaan. Ingeborg Verheul gaf een overzicht van de methodiek die bij deze onderzoeken is gehanteerd.

Eigen bijdrage

Het IISG is een instelling die zeer veel collecties bezit van grote cultuurhistorische of internationale waarde. De omvangrijke archieven van de arbeidersbeweging uit binnen- en buitenland hebben zowel op grond van hun wetenschappelijk belang, als de zeer slechte staat waarin ze verkeren, een hoge conserveringsnoodzaak. Huub Sanders, wetenschappelijk medewerker collectievorming van het IISG, wees onder andere op een probleem waarmee de instelling zich geconfronteerd ziet. De conservering van de geprioriteerde collecties van het IISG belooft vele

miljoenen. Het budget voor conservering waarover het IISG kan beschikken, is bij lange na niet voldoende om de eigen bijdrage aan Metamorfozeprojecten te dekken. Deze eigen bijdrage komt voort uit het uitgangspunt van Metamorfoze dat de instellingen in principe zelf verantwoordelijk zijn voor de conservering van hun eigen collecties. Sanders pleitte ervoor dat de overheid de verantwoordelijkheid neemt voor het behoud van het totale nationale culturele erfgoed en dergelijke projecten integraal financiert.

The Roaring Twenties

Voor de theepauze was er een kort intermezzo waarin een fragment uit de speelfilm *The Time Machine* werd getoond, naar het verhaal van H.G. Wells. In dit fragment werd het gevolg van het papierverval nog eens indringend in beeld gebracht.

Na de onderbreking was het de beurt aan Robert van der Zwan, digitaliseringscoördinator van de KB, die het project *The Roaring Twenties* presenteerde. Drie Nederlandse kranten uit de jaren twintig zijn op microfilm gezet en vervolgens gedigitaliseerd. Een belangrijke nieuwe ontwikkeling daarbij is de introductie van een zoekstelsel dat de gedigitaliseerde kranten op tekst doorzoekbaar maakt. Het project bevindt zich nog in een teststadium en een aantal problemen moet nog worden geëlimineerd. Niettemin is het de

eerste keer dat kranten op een dergelijke wijze toegankelijk worden gemaakt.

Lippenstift

Dennis Schouten liet na een kort uitstapje in de wereld van lippenstift en nagellak, voorbeelden zien van 'voor en na' bij enkele geconserveerde collecties. Vervolgens gaf hij de toekomstige deelnemers aan het Metamorfoze-programma een aantal praktische tips mee voor het indienen van projectvoorstellen en het uitvoeren van projecten, op basis van de ervaringen van de afgelopen jaren.

De middag werd besloten met een korte discussie, waarna de aanwezigen onder het genot van een drankje een en ander nog eens konden evalueren.

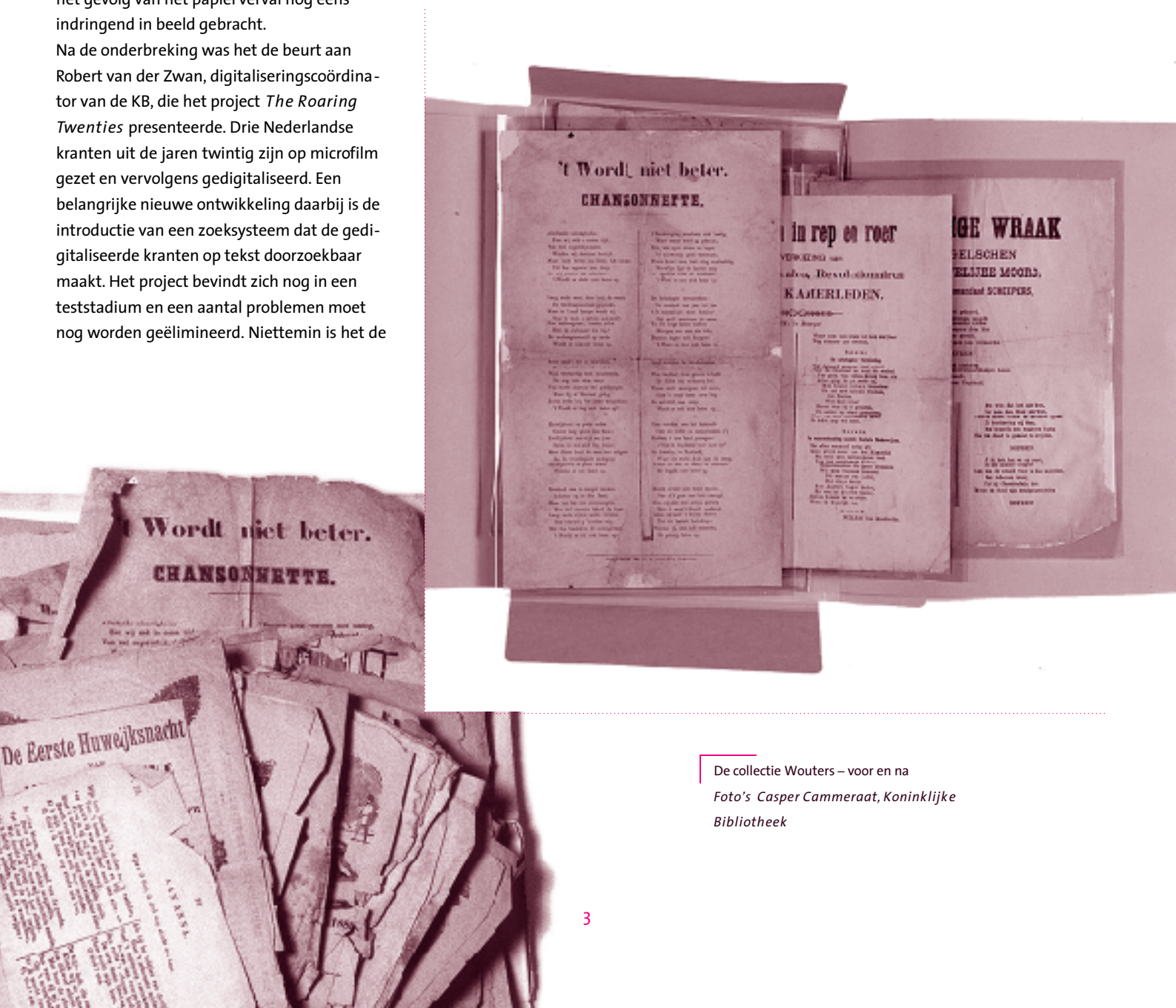
Voor meer informatie over het programma:

Koninklijke Bibliotheek
Bureau Conservering Bibliotheekmateriaal
Postbus 90407
2509 LK Den Haag

Drs. D. Schouten
(Literaire Collecties)
telefoon: 070 314 03 73
e-mail: dennis.schouten@kb.nl

Drs. I.A.M. Verheul
(Behoud Nederlandse Boekproductie)
telefoon: 070 314 04 25
e-mail: ingeborg.verheul@kb.nl

fax: 070 314 04 27



De collectie Wouters – voor en na
Foto's Casper Cammeraat, Koninklijke
Bibliotheek

Utopia in het jaar 2000

Het archief van Franc van der Goes (1859-1939)

In de catalogus van de verkoop van de bibliotheek van wijlen Franc van der Goes, die op 20 en 21 februari 1940 moest plaatsvinden, schrijft H. Bovenkerk een kleine biografische schets van de op 5 juni 1939 overledene. In de laatste alinea zegt hij over Van der Goes' archief: [het] '...heeft zijn bestemming gevonden: als een ongeschonden eenheid zal het voor de toekomst bewaard blijven'.

Per rijnaak naar de zoutmijnen

Zo doodnormaal als deze zin klinkt voor iemand die, als hij wil, zo naar de kast kan lopen en een portefeuille uit de bijna veertien meter van dit archief kan pakken, zo onwaarschijnlijk is het eigenlijk als je er even bij stilstaat. Want 78 dagen na de verkoop (1940 was een schrikkeljaar) viel de Wehrmacht Nederland binnen, werd het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis, de bestemming waar in het citaat sprake van is, snel daarna door de Sicherheitsdienst gesloten en weer vier jaar later werd het archief per rijnaak naar Duitsland afgevoerd. Na mei 1945 hielden de geruchten aan dat dit materiaal in Polen kon zijn en inderdaad, in 1956 kwam het archief van Van der Goes tezamen met dat van de SDAP terug uit Polen, waar het onder meer in een zoutmijn opgeslagen was geweest.

Dat het nu als eerste archief van het IISG in het literaire deel van het Metamorfoseproject kan worden aangepakt is een gelukkige omstandigheid en welverdiend voor een archief met een dergelijk verleden.

Schrik en afschuw

Er zijn figuren die soms meer nog om de plaats die zij in een tijdperk innemen centraal zijn, dan om hun oorspronkelijke bijdrage eraan. Arthur Lehning in de Europese avantgarde van de jaren twintig en dertig van de zoste eeuw, Victor van Vriesland in de Nederlandse literatuur van de jaren veertig en vijftig van dezelfde eeuw, Van der Goes in het literai-

re en politieke leven van het Nederland van 1880 tot 1930.

In de literatuur stond hij een tijdlang centraal als redacteur van *de Nieuwe Gids*, een tijdschrift waarmee een nieuwe generatie schrijvers doorbrak. In de politiek hoort de niet onbemiddelde Van der Goes tot de oprichters van de SDAP en daarmee tot de mensen die voor Nederland een stroming introduceren die tot en met de dag van vandaag een zware stempel drukt op de inrichting van de maatschappij. Beide bewegingen wekten toen schrik en afschuw bij de gevestigde literaire en maatschappelijke orde.

Een 'heer' in de gevangenis

Een doorkijkje in die gevoelens laten de gebeurtenissen in 1886 zien, toen Van der Goes door zijn collega-beurshandelaren van de beurs werd 'afgedrongen' nadat hij het had opgenomen voor Domela Nieuwenhuis. Hetzelfde gebeurde zes jaar later, waarna Van der Goes de beurshandel voor gezien hield. Langzaam raakte hij uit goeden doen en moest hij in zijn onderhoud voorzien door lezingen, voordrachten en artikelen. Maar een 'heer' bleef hij. In alle herinneringen aan hem wordt dat aspect genoemd. Een heer die in 1903 een maand in de gevangenis belandde omdat hij de opstandige arbeiders had opgeroepen 'in de goede richting te schieten'. Een geletterde die door het gedegen en 'letterlijk' uitgeven van teksten de arbeiders wilde opvoeden tot het socialisme. Zo vertaalde hij het eerste deel van Marx' *Kapitaal* en het *Kommunistisch Manifest*. Hij was een onvermoeibaar ijveraar voor de gedachtenis van Multatuli. En behalve dat, was hij ook nog eens toneelcriticus, privaat-docent in de socialistische economie aan de Universiteit van Amsterdam, en onder meer redacteur van *de Nieuwe Tijd* en *het Volk*.

Deze veelzijdige figuur heeft zich binnen het Nederlands socialisme altijd aan de linkerkant



Collectie IISG, Amsterdam

geplaatst. Uiteindelijk stelde de SDAP hem teleur en raakte hij betrokken bij 'klein links' van de jaren dertig. Hij was een tijd actief in nu vergeten partijen als RSAP, OSP en BRS.

De literaire Van der Goes

Als *Frank Martalis* en *Floris van Waele* loopt Van der Goes rond in de Nederlandse literatuur. In respectievelijk de romans *Barthold Meryan* (1897) van Cornélie Huygens en *Vincent Haman* (1898) van Willem Paap komen we hem zo tegen. Het is goed te weten dat beide boeken door het traject 'Behoud Nederlandse Boekproductie' inderdaad behouden zijn. Het behoud van het archief Van der Goes scheen lange tijd utopisch. Nu is het daarentegen erg concreet. Honderdtienduizend velle-tjes papier worden op microfilm gezet en verpakt in zuurvrij materiaal. Dat het dit jaar plaatsvindt, is een aardige bijkomstigheid voor de herinnering aan de man die Bellamy's utopische roman *Looking Backward* vertaalde en de titel meegaf *In het jaar 2000*.
Huub Sanders

Een leven in 29 doosjes

Het archief van Johanna W.A. Naber (1859-1941)

Op 27 maart jongstleden werd bij het Internationaal Informatiecentrum en Archief voor de Vrouwenbeweging (IIAV) te Amsterdam een doos bezorgd met daarin weer 29 doosjes met rolfilms: het archief van Johanna Naber. Een onwerkelijke aanblik: een bewogen geschiedenis en zoveel kleur, verpakt in haast steriel aandoende witte doosjes.

Wie was Johanna Naber?

Johanna Wilhelmina Antoinette Naber werd geboren op 25 maart 1859 te Haarlem. Zij volgde de HBS voor meisjes (1873-1876) te Amsterdam. In 1877 behaalde ze de akte voor hulponderwijzeres met een aantekening voor Frans en in 1878 voor Engels. Vanaf september 1885 bezocht ze de Rijkschool voor Kunstnijverheid in het Amsterdamse Rijksmuseum. Zowel Johanna als haar zuster mochten van hun vader niet aan de universiteit studeren, in tegenstelling tot hun broers. Wilde Johanna in de universiteitsbibliotheek werken, dan moest ze gechaperonneerd worden. Wel stimuleerden haar ouders haar om veel te lezen en

werd thuis over uiteenlopende onderwerpen gedebatteerd. Johanna Naber werd dus historica en schrijfster door zelfstudie.

Vrouwen op de voorgrond

Haar oeuvre omvat ruim 40 boeken en meer dan 300 artikelen. De onderwerpen variëren van de geschiedenis van Nederland tijdens de Franse inlijving, tot die van de vrouwenbeweging. Een groot deel van Nabers werk is biografisch: het leven en streven van Frederika Bremer, Jeltje de Bosch Kemper, Florence Nightingale, Elizabeth Fry, Betje Wolff en Aagje Deken, en nog tientallen andere vrouwen werden door haar beschreven. Naber genoot van de studie van documenten. Als historica streefde ze naar de maatschappelijke erkenning van vrouwen, door hen consequent in haar geschiedverhalen op de voorgrond te plaatsen.

In 1898 was Naber als redactrice van het blad *Vrouwenarbeid* betrokken bij de Nationale Tentoonstelling van Vrouwenarbeid. Wat ze daar zag en hoorde, raakte haar intens. De

rest van haar leven was ze vervolgens actief in de vrouwenbeweging, onder meer als bestuurslid van de Wereldbond voor Vrouwenkiesrecht (1904-1907) en als voorzitter van de Nationale Vrouwenraad van Nederland (1917-1922). Zij overleed op 30 mei 1941 te Den Haag.

Haar archief

In 1935 was Naber één van de oprichtsters van het Internationaal Archief voor de Vrouwenbeweging. Natuurlijk was het haar bedoeling dat haar eigen archief in het IAV zou worden ondergebracht; dat liet ze ook in haar testament vastleggen. Maar de geschiedenis liep anders. Op 12 juli 1940 verzegelde de Duitse bezetter de lokalen van het IAV en voerde enkele dagen later de gehele collectie weg. Naber veranderde haar testament en liet al haar materiaal na aan haar neef. Haar archief berustte daarom van juni 1941 tot oktober 1994 bij de Stichting Familie-Genootschap Naber te Bilthoven: circa 800 brieven en kaartjes, veelal opgeborgen in de boeken die ze zelf had gepubliceerd, brochures, knipsels van artikelen van en over haar, stukken betreffende haar activiteiten in de vrouwenbeweging en de viering van haar verjaardagen. Sinds eind 1994 is, dankzij de bemiddeling van de historica Maria Grever, Nabers archief dan eindelijk op de plek waar ze het oorspronkelijk had willen hebben, het IAV. En nu is het bovendien ook goed geconserveerd dankzij *Metamorfoze*. Johanna Naber zou er trots op zijn geweest.

Annette Mevis

Voor meer over Naber zie: Maria Grever, *De strijd tegen de stilte. Johanna Naber (1859-1941) en de vrouwenstem in geschiedenis* (Hilversum 1994).

Voor informatie over het IAV zie: <http://www.iiav.nl>

Collectie IIAV, Amsterdam



Metamorfozen

Met enige regelmaat wordt de redactie getipt voor de rubriek *Metamorfozen*. Deze keer geen boek maar een spelletje. Volgens de bruiklener: 'gekregen van een vriend bij gelegenheid van een verjaardag. Vermoedelijk gekocht bij de Bijenkorf, ongeveer een jaar of tien geleden'.

Het is een doosje van 7 bij 10,5 cm, gevuld met twintig in stukken geknipte dames. Alles bij elkaar twintig kaartjes met dameshoofden, twintig kaartjes met dameslijven en twintig kaartjes met damesbenen. Goed voor twintig dames in 8.000 variaties. Het doosje draagt de titel: *Petits Metamorphoses/Kleine Metamorphoses/Little metamorphoses*, maar verraad verder niets over de herkomst. Geen impressum te bekennen. Het doosje lijkt nog redelijk authentiek,

maar de kaartjes zijn duidelijk onlangs gereproduceerd. Het deed mij denken aan een boek dat ik als kind altijd bij mijn grootouders las: *Vertel 's iets gek: 1001 verhalen om zelf te maken*. Geïllustreerd door Adrina Zanazanian en verschenen in 1966. Uitgave Hema/Classics Nederland. Dit boek in *spiraalband* bestond uit zes pagina's met verhaaltjes, verknipt in zeven delen. Het eerste verhaaltje luidde: 'Er was eens een vrolijke jager/Die peddelde in een wiebelige kano/Over een diepblauwe tropische rivier/Naar een somber groen oerwoud/Waar een krikemikkige krokodil/Net visjes voor het diner zat te vangen/En toen

Van Petits Metamorphoses en Metamorfoseprent

speelden ze krijgertje in het bos.' Dat kon dan spannend gemixt worden met de verhalen over de dappere ridder, de avontuurlijke

dinosaurius, de superstoere cowboy, de duizelige astronaut of de roekeloze olifant. Een dergelijk beweegbaar prentenboek wordt ook wel *turn-up boek* of *harlequinade* genoemd. 'In een harlequinade is een aantal prenten in boekvorm gebundeld. De prenten zijn in twee of meer stroken meestal haaks op de rug doorsneden, zodat de bladen in gedeelten kunnen worden omgeslagen. De afbeeldingen zijn zo gedrukt dat gedeelten van de bovenliggende prenten netjes combineren met onderliggende prentdelen. Bij het bladeren transformeren de afbeeldingen en wordt met een gering aantal prenten een grote variëteit

Foto: Casper Cammeraat,
Koninklijke Bibliotheek

verkregen. De populariteit van de harlequinade begon in Engeland toen Robert Sayer, boekhandelaar en uitgever te Londen, vanaf 1765 een serie in de handel bracht. De oudste *turn-up books* toonde de lotgevallen van een clown uit het toen populaire *Commedia dell'Arte*-achtig volkstheater, waaraan de harlequinade zijn naam ontleent.¹ Een voorloper van de *turn-up books* is de vouwprent, ook wel genoemd: *Metamorfoseprent*. En zo bespreken we in deze rubriek toch nog een *Metamorfoze-boek*. Al betreft het deze keer geen boektitel maar een genre.

Ingeborg Verheul

1 - Uit: Aernout Borms, 'Beweegbare prentenboeken', in: *De Boekenwereld* 12 (April 1996) 4, p. 211-221.

Eén miljoen opnames

Europese aanbesteding voor microverfilming

Tijdrovende klus

Op maandag 27 maart tekenden de Koninklijke Bibliotheek en Microformat Systems een contract voor de microverfilming van landelijke dagbladen.

Het krantenproject was begin 1998 al gestart met de bibliografische voorbereidingen: het controleren van de dagbladen op papierkwaliteit en volledigheid, en waar nodig het zoeken van aanvullingen. Omdat het uiteindelijk om ongeveer één miljoen 35 mm-opnames zou gaan, werd een Europese aanbestedingsprocedure opgestart.

Nu hadden collega's in Brussel en Londen de ervaring dat een vormfout gemakkelijk

gemaakt is, dus werd het traject begeleid door een terzake kundig bureau. Ondanks deze deskundige hulp blijft het een tijdrovende klus, met name vanwege de gestelde minimumtermijnen.

Inschrijvingen

Hoe gaat een geslaagde procedure in zijn werk? Men begint met de *Publicatie*: het plaatsen van een oproep tot inschrijving in het *Publicatieblad van de Europese Gemeenschappen* (<http://ted.eur-op.eu.int>). Geïnteresseerde bedrijven vragen naar aanleiding hiervan de *Brochure* aan. Dit is geen fraaie kleurenfolder, maar een informatief stuk waarin de potentiële

Cartoon uit *Het geval Flater* (Guust-album, nr. 9), Sittard/Brussel, Dupuis, 1971



aanbieder alle relevante praktische informatie vindt: een omschrijving van de opdracht inclusief eventuele technische specificaties, hoe men zich inschrijft, aan welke eisen de inschrijving moet voldoen, hoe er geselecteerd zal worden en natuurlijk wanneer de inschrijving binnen moet zijn. Voor de verfilming van de kranten hadden bedrijven uit Duitsland, België, Groot-Brittannië en Nederland belangstelling.

Offertes

Als de inschrijvingstermijn gesloten is, sluit de selectiecommissie zich een of meer dagen op in een kamer en beoordeelt de inschrijvingen volgens de aangegeven normen. Vaak wordt er in de eerste selectieronde vooral gekeken naar de gezondheid van de bedrijven.

De beste inschrijvers (minimaal vijf) worden uitgenodigd een offerte uit te brengen. De *Offerteaanvraag* beschrijft de eisen waaraan de offerte moet voldoen, en bevat opnieuw een beschrijving van de beoordelingsmethode. Voor het krantenproject wogen een goede planning en kwaliteit van de verfilming heel zwaar. Testfilms vormden dan ook een belangrijk onderdeel van de aanbieding. Om realistische offertes te verkrijgen werd een *Pre-bid Meeting* georganiseerd. Hier konden de bedrijven vragen stellen, een inschatting maken van de hoeveelheid en kwaliteit van de te verfilmen dagbladen, en het gelijkwaardige testmateriaal meenemen. Om objectiviteit van de filmbeoordelaar te waarborgen, moesten de testfilms worden ingeleverd bij een notaris, die ze anonimiseerde.

Uitkomst

Na wederom een dag eenzame opsluiting stelde de beoordelingscommissie vast welke leverancier de beste offerte had ingediend. Wij gebruikten hiervoor een rekenmodel. De notaris maakte vervolgens bekend welke aanbieder bij welke films hoorde, waarop ook de score voor de testfilms aan de bedrijven gekoppeld konden worden. De opdracht bleek naar Microformat Systems te gaan.

Niet alle hier beschreven stappen zijn verplicht of voor elke opdracht relevant, maar in ons geval is het een prettige methode gebleken om tot een zorgvuldige selectie te komen.

Barbara de Goederen

Nieuwe interieurs

Werken aan Metamorfoze

Het project Behoud Nederlandse Boekproductie wordt uitgevoerd in drie bibliotheken: de Koninklijke Bibliotheek, de Universiteitsbibliotheek van Amsterdam (UvA) en de Universiteitsbibliotheek Utrecht. Het afgelopen half jaar hebben de projectmedewerkers op alledrie de lokaties hun intrek genomen in een nieuwe behuizing. Werken aan Metamorfoze in beeld.



De Metamorfoze-medewerkers van de KB zijn gehuisvest op de vierde verdieping van het D-blok van het KB-gebouw waar ook de fotografen, de microverfilmers, de digitaliseerders en de conserveringsafdeling te vinden zijn. Op de foto v.l.n.r. Sophia Pauk (selectie voor ontzuring), Wouter van der Weiden (BNB), Ron Kenter (Literaire Collecties-Kinderboeken).
Foto Jos Uljee, Koninklijke Bibliotheek.



De Metamorfoze-medewerkers van de UB Amsterdam zijn gehuisvest in de ronde ruimte, grenzend aan de voormalige leeszaal van Bibliografische Informatie. Op de foto v.l.n.r. Elly Vonk (Literaire Collecties), Gerard Hallie (BNB).
Foto Monique Kooijmans, UB Amsterdam.



De Metamorfoze-medewerkers van de UB Utrecht zijn gehuisvest in de oude kapel, onderdeel van het magazijn van de UB. Op de foto v.l.n.r. Coen v/d Stappen, Henny Snellenberg (beide BNB).
Foto Geert Maas, UB Utrecht.

Snippers

Afgeronde projecten Literaire Collecties

In dit laatste jaar van Metamorfoze moeten eigenlijk alle projecten uit de periode 1997-2000 worden afgerond. Dat is natuurlijk onmogelijk: er zijn projecten die pas dit jaar starten en ook andere, meestal omvangrijke projecten, lopen nog door. Maar we hebben een goede start gemaakt: in het eerste kwartaal van 2000 zijn inmiddels alweer zeven projecten voltooid. Van het Letterkundig Museum de collecties **Herman Heijermans** en **Frans Coenen**, het project Kleurenverfilming **Oude Prentenboeken** en de **Leopold**collectie van de Gemeentebibliotheek Rotterdam, de **Wilma**-collectie van de Bibliotheek Apeldoorn en het archief **Ver Huell** in het Gemeentearchief Arnhem. Een groot project, de conservering van de **Bibleteek Selskip** van de Provinciale Bibliotheek Fryslân, kon in april worden afgerond.

Metamorfoze Internationaal

De afgelopen maanden presenteerde het BCB bij twee gelegenheden het Metamorfozeprogramma in het buitenland. Op 22 februari bij de *Round Table zur Bestands-erhaltung* in de Staatsbibliothek in Berlijn en op 31 maart bij het *seminarie Collectievorming en Preservering* in de Koninklijke Bibliotheek in Brussel.

Berlijn

De Round Table vond plaats in de Rudolf Höcker-Saal in het oude gebouw van de Staatsbibliothek (te vinden Unter den Linden) en werd bijgewoond door ruim 35 bibliothecarissen en vertegenwoordigers van diverse Duitse ministeries. De bijeenkomst was georganiseerd door de Deutsche Forschungsgemeinschaft (DFG) om de samenwerking tussen de verschillende

Bundesländer op het gebied van conservering te verbeteren. Hoewel er in Duitsland de afgelopen jaren behoorlijk wat microverfilmingsprojecten zijn uitgevoerd, met name door bibliotheken in Bayern, Brandenburg, NordRhein-Westfalen en Sachsen, ontbreekt het er aan een landelijke aanpak zoals wij die kennen met Metamorfoze: met landelijke richtlijnen, een centraal coördinerend bureau en een eigen gezicht dankzij de Metamorfoze-huisstijl. In een tiental presentaties werd aandacht besteed aan diverse afgeronde en nog lopende conserveringsprojecten, aan de financiering van deze projecten en aan de publicitaire mogelijkheden rond conservering. De bijdragen van Hans Jansen en Ingeborg Verheul over de selectie, financiering en publiciteit van Metamorfoze werden met interesse aanhoord.

Brussel

Tijdens het seminarie in de aula van de KB Brussel, luisterden circa 50 deelnemers naar voordrachten van onder andere Marie-Lise Tsagouria over de conserveringsproblematiek in de Bibliothèque Nationale de France en Jan Roegiers over aanschaf, conservering en deselectie in de Universiteitsbibliotheek van Leuven. Dennis Schouten liet zien hoe het strakke selectieschema voor de conservering van het door verzuuring bedreigde papieren erfgoed in Nederland tot een praktisch uitvoerbaar programma heeft geleid. Afsluitend vuurwerk was er van Peter Delbeke met een stevige oproep om bij aanschaf en conservering vooral de gebruiker in het oog te houden en van de boemeltrein van ad-hoc beleid over te stappen op de digitale TGV van het World Wide Web. E-commerce zal zijn impact op de publieke sector

niet missen. Als een van de grootste ondernemingen op het gebied van e-commerce noemde Delbeke *Amazon.com*. En wat verkoopt *Amazon.com*? Boeken. Boeken van papier.

Potlood

Het Metamorfoze-potlood is een echte Bruynzeel: gemaakt van Californisch cederhout (dus vriendelijk voor de tropische regenwouden), lood- en gifvrij (dus het voldoet aan de Wet op het Speelgoedbesluit en de NEN 71-3-norm), 17,5 centimeter lang, HB-hard en verschenen in een gelimiteerde oplage, dus erg gewild. Wist u overigens dat het gemiddelde potlood goed is voor een lijn van 56 kilometer? Meer informatie bij het BCB.

Goed verpakt

Sinds kort zijn er enkele alternatieven voor de beruchte Tyvek zakken die bij een aantal Metamorfoze-projecten worden gebruikt voor de verantwoorde opslag van verfilmde boeken. De UB Utrecht heeft vorig jaar een machine aangeschaft die dozen op maat maakt, onder andere voor de boeken die in het kader van het BNB-project worden verwerkt. Elk boek wordt elektronisch de maat genomen en vervolgens wordt een snijapparaat aangestuurd, dat uit grote platen karton dozen snijdt, die dan nog slechts in elkaar gevouwen moeten worden. De apparatuur is instelbaar op diverse typen dozen. Door de firma Jansen & Wijsmuller is in overleg met het BCB een doos ontwikkeld, waarin een aantal boeken naast elkaar op de planken kan worden geplaatst. De doos opent naar de voorzijde

Personalia

• *Annette Mevis* is archivaris van het IIAV te Amsterdam.

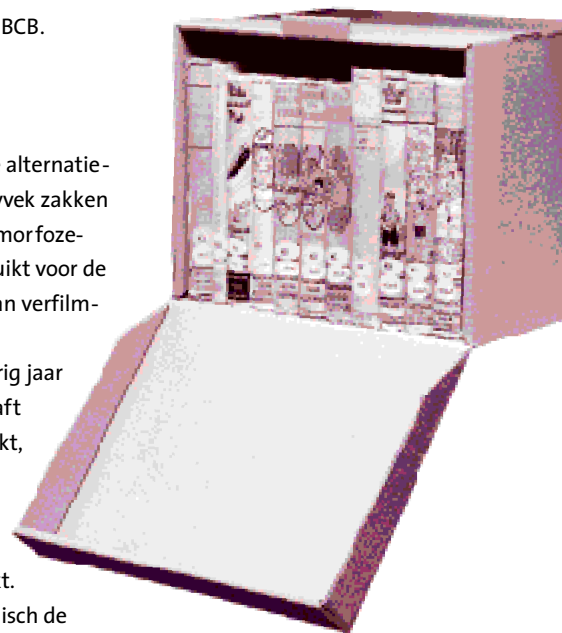
• *Huub Sanders* is wetenschappelijk medewerker collectievorming van het IISG te Amsterdam.

• *Barbara de Goederen* is projectleider van het Metamorfoze Krantenproject.

De redactie heeft er naar gestreefd beeldrecht van de afbeeldingen te regelen volgens de wettelijke bepalingen. Degenen die niettemin menen alsnog zekere rechten te kunnen doen gelden, wordt verzocht zich tot de redactie te wenden.

Doos van Jansen & Wijsmuller

Foto Casper Cammeraat, Koninklijke Bibliotheek



en kan worden dichtgeklit. Dit is een goede oplossing voor boeken die de beheerders niet definitief en geheel aan het oog willen onttrekken, bijvoorbeeld omdat ze voor tentoonstellingsdoeleinden nog wel eens uit de kast komen. Het gaat hier vaak om specifieke collecties bijzondere drukken. Beide typen dozen voldoen aan de conserveringsnormen.